

Bogannmeldelse

Paula Wahlgren:

De laglydiga. Om skolans brottsförebyggande fostran

Stockholms Universitet, 2014

I Paula Wahlgrens avhandling fra 2014, med tittelen *De laglydiga. Om skolans brottsförebyggande fostran*, blir skolens rolle som kriminalitetsforebyggende arena analysert ut fra offentlige myndigheters tidstypiske tekster om tema. Avhandlingen består av 8 kapitler. Etter innledning, presentasjon av tidligere forskning, og teoretiske og metodologiske utgangspunkter i kapittel 3, introduseres vi kort for skolens rolle som kriminalitetsforebygger på 1950- og 1960-tallet i kapittel 4. Hovedtyngden av analysen gjøres imidlertid i kapittel 5-7. Her beskrives og analyseres tekster som produseres om skolens kriminalitetsforebyggende utdanning på henholdsvis 70-tallet (kap 5), 80- og 90-tallet (kap 6) og 2000-2010-tallet (kap 7) i et governmentalityperspektiv.

Materialet som analyseres inneholder ulike former for offentlige publikasjoner som statlige utredninger, rapporter og strategier. Hovedtyngden ligger likevel på undervisningsmateriale laget for emnet lov og rett på skolen. Her har Brottsförebyggande Rådets (BRÅ) produsert håndbøker på 1970-tallet og mellom 2000-2010, mens Rigspolitistyrelsen laget håndbøker på 80- og 90-tallet. På ulikt vis instruerer og anbefaler håndbøkene hvordan skolen, og da spesielt politi, skal legge opp undervisning i kriminalitet, lov og rett. Tekstene er valgt ut av Wahlgren fordi de foreskriver praksis, og inneholder et program for undervisning og opplæring. Wahlgren trekker vekslers på Foucault inspirerte studier av utdanning og pedagogikk. Teoretisk utgangspunkt er den sene Foucaults undersøkelse av selvstyring gjennom indirekte maktteknikker. Et gjennomgående mål med undervisningen er oppdragelse til frihet. Det handler om normtrening, som både skal gi elevene innflytelse og skape handlingsrom for å ta ansvar for eget liv. Elevene må trene i å utøve frihet, noe som skal fremme ansvarsfølelse og et ønske om å omfavne samfunnets lover og regler (s. 19). De skal ikke bare bli lovlydige, men håndtere egen frihet og handle selvstendig. Det er disse spørsmålene som har motivert valg av styringsrasjonalitet (governmentality) som teoretisk perspektiv, og det anvendes for å problematisere den ønskede utdanningen til frihet.

Et fellestrekk ved de tre utdanningsdiskursene som undersøkes er varianter av ideer om ansvar, fra kollektive til individuelle. Kapittel 5 er viet 70-tallets norm-

trening av politiet; undervisningen i lov og rett. Til forskjell fra 50- og 60 tallets vekt på behandlingstankegangen og å avdekke barn og unge i risikozonen, fremtrer her en mer allmennpreventiv side ved skolens rolle. Gjennom undervisning skal kriminalitet forebygges. Lov og rett undervisningen på skolen ble lenge ansett for å være politiets viktigste kriminalitetsforebyggende oppgave. Politiet tildeles en rolle som underviser i kriminologisk forskning, målet er å styrke ungdommenes forståelse av demokrati, men også dempe polarisering mellom lovlydige og ikke lovlydige. Kunnskap om hvordan utstøttingsmekanismer virker i samfunnet, skulle øke elevenes forståelse og ansvar for avvikere (s. 109). Interessant nok anses politiet som best egnet til å lære bort dette. Et viktig formål med prosjektene på 70-tallet handlet om å øke elevenes innflytelse og la dem trene på å delta i et demokratisk samfunn. Utdanningen skulle også fungere som beskyttelse mot negative samfunnsutvikling, som kommersialisering, og motvirke passivitet, samt fremme kunnskap om hvordan inkludere avvikere.

Kontrasten til politiets rolle i utdanningen – analysert ut fra håndbøkene produsert av Rikspolisstyrelsen og skoleverket på 80- og 90-tallet – er stor når det gjelder hvordan positive normer skal utvikles. Til forskjell fra vekten på dialog og diskusjon på 70-tallet, er 80- og 90-tallets undervisning opptatt av å lære lydighet gjennom autoritær undervisning og avskrekkingslogikk. For eksempel fremstilles avvikeren til skrekk og advarsel, og begrepet ansvar individualiseres; eleven er selv ansvarlig for sitt liv og valg.

På 2000-tallet får vi igjen et skifte i styringsrasjonalitet, her skal det i større grad styres gjennom trygghet. Nå er BRÅ igjen på banen, og produserer undervisningsmateriale om skolens kriminalitetsforebyggende arbeid. Gjennom aktive- og engasjerende pedagogikk skal eleven lære å delta i samfunnet på en selvstendig måte. Særlig fremheves det å engasjere elevene i å ta ansvar for å sette i gang situasjonelle tiltak som øker kontrollen. Kriminalitetsoppfattelsens logikk handler om at mangel på kontroll medfører utrygghet. I stedet for å jobbe langsiktig med kriminalitetsforebygging som på 70-tallet, er løsningen preget av situasjonell kriminalitetsforebyggings kortsiktige tankegang. Fortellingen om politiet som demokrati-fremmende tas på 2000-tallet over av fortellingen om fravær av sosial kontroll og det lokales betydning. Den enkelte skal oppdras til å være sin egen kriminalitets-ekspert. Der politiet blir en aktør som fremmer langsiktige holdninger, mot kommersielle krefters samfunnsnedbrytende trusler på 70-tallet, er det det lokale, og hvordan den enkelte bærer ansvar for sosial kontroll, som står i sentrum fra 2000-tallet.

Selv om kapittel 5, 6 og 7 fremstilles kronologisk, er ikke målet å lage noen distinkte tidsperioder med klare brudd fra det foregående. Der 50- og 60 tallet la

hovedvekt på skolens rolle i å avdekke og sette inn tiltak mot barn i risikosonen for å utvikle kriminell løpebane, så man også her kimen til det oppdragende potensial som lå i arbeidet med normer og holdninger, som først slo ut på 70-tallet. Epokene lages for å skape oversikt og tydeliggjøre endringer. Det er en grundig og overbevisende analyse som presenteres. Wahlgrens tekst er fylt med mange eksempler og hun makter å levendegjøre kriminologiske teser som 'fra sosial deprivasjon til kontroll og risiko' på en forståelig måte. Gjennom analysen av skolen som kriminalitetsforebyggende arena og utdanningens innhold, trer interessante funn fram. Det eneste jeg savner er noe mer internasjonal litteratur om kriminalitetsforebygging i kapittel 2. Denne kunne blitt brukt til å diskutere eventuelle forskjeller og nyanser i forhold til litteraturen som empirien settes i forbindelse med i kapittel 8. Det kunne også vært nevnt hvorvidt det finnes større mangfold i diskurser om skolens rolle i de ulike tidsperiodene. Fantes det utredninger om kriminalitetsforebyggende arbeid på 80-tallet av BRÅ som kunne kaste lys over kontrasterende styringsrasjonaliteter? Det nevnes for eksempel at politiet som fritidsledere kritiseres og at kritikken preller av, men hvilke andre diskurser trekkes vekslers på i perioden?

I det store og hele er avhandling svært lesverdig, oversiktlig strukturert og preges av sammenheng i teksten. De tre ulike 'utdanningsdiskursene' oppsummerer tydelig vendingen fra en kriminalitetsoppfattelse som konstruerer avvikerer som et empatisk subjekt og produkt av strukturelle rammer og marginalisering på 70-tallet, til individualisering og ansvarliggjøring av den enkelte ungdom. Interessant funn er at i perioden fra 1982-1995 (når BRÅ er fraværende), preges fortellingen om avvikerer av den avskrekkende diskursen som tillegger avvikerer funksjonen som den man skal avskrekkes fra å bli, den andre og onde i Garlands språkdrakt. Fra 2000-2010 blir avvikerer perifer igjen, og tiltakene dreier rundt ansvarliggjøring og avvikerer som potensiell risiko. Avhandlingens borring i utdanning som tiltak inneholder overraskende funn. Skolens undervisning om kriminalitetsforebygging dannes på bakgrunn av ulike forståelser av de trusler som kan møte barn og ungdom i samtiden. At politiet tildeles undervisningsoppgaven for å dempe mistillit til politiet på 70-tallet, har vært ukjent for meg, og står i sterk kontrast til ambisjoner ved dagens politiutdanning og praksis.

Helene O.I. Gundhus